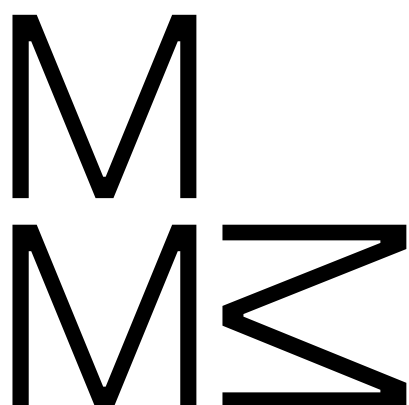

טירת ומצודת שפילברק
סיפורה של הטירה - סיור תיירותי

סיפורה של הטירה

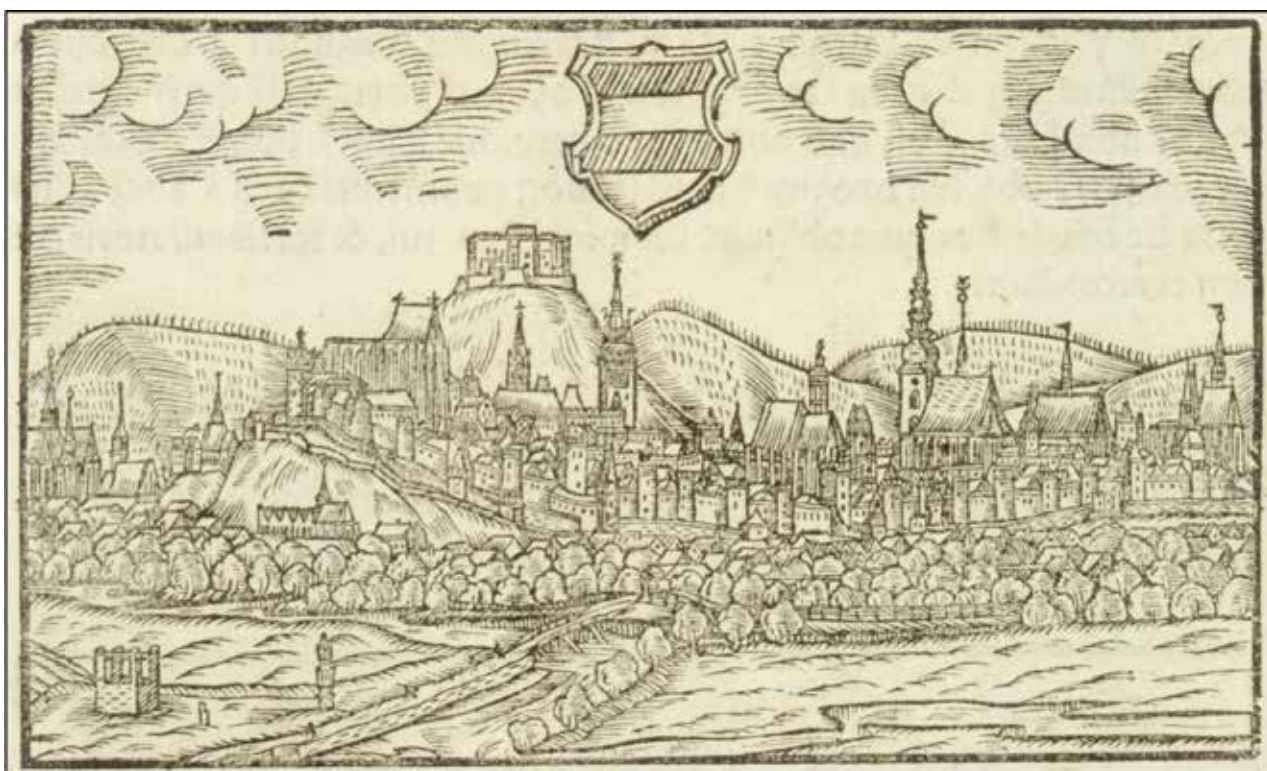
Muzeum města Brna

hrad Špilberk

גבירותיי ורבותיי ,

ברוכים הבאים לאתר התרבות הלאומי, טירת ומצודת שפילברק, מקום מושבו של מוזיאון העיר ברנו. שפילברק מהווה לא רק נקודת ציון בלתי נפרדת מהעיר ברנו במשך יותר משבע מאות שנים, אלא גם סמל לכוח מלוכני ולסבל אנושי. במהלך תקופה זו, טירת שפילברק נבנתה מחדש פעמים רבות, ואף שינתה את תפקידה. במהלך סיורנו, נלמד בקצרה על ההיסטוריה העשירה שלה.

אשמח לענות על כל שאלותיכם בכל שלב בסיורנו.

הציור העתיק ביותר של ברנו ושפילברק, מבט מדרום-מזרח, 1593. יאן ווילנברג
איור בספרו של בֶּרְטוֹלֹמְיֵי פֶּרְדֵּינַנְד מְהֵלוֹהוֹל, „מראת מרקוזות מוראביה המפורסמת”.

של יינדרז'יך, ראש מנזר דואנברגניק. עד היום לא ידוע בוודאות היכן היה מיקומה המדויק של הקפלה בטירה. שנה לאחר מכן, נערך מפגש טקסי כללי של הנסיכויות הבוהמיות המלכותיות בשפילברק, אך מפגש זה לא נוהל באופן אישי על ידי פרשמיסל אוטאקאר השני. השם שפילברק („Spilberch”) תועד לראשונה בשנת 1279 (כשם הגבעה), ולאחר מכן נקראה גם הטירה בשם זה. בהמשך נתאר כיצד נראתה הטירה באותה תקופה.

הטירה, שנבנתה על הגבעה הגבוהה ביותר בברנו, הייתה בראש ובראשונה בעלת חשיבות אסטרטגית עבור העיר המתהווה. הטירה היוותה נקודת הגנה איתנה, כיוון שמנעה מאויבים לכבוש את הגבעה ולהשתמש בה לשם התקפה על העיר. האזכור הכתוב הראשון של הטירה מתוארך לשנת 1277, כאשר מייסד הטירה המשווער, פֶּרְשְׁמִיֶסְל אוֹטָאקָאר השני, שהיה גם מלך צ'כי ומארקגראף* מוראבי, הורה לבנות את קפלת הטירה לכבודו של יוחנן המטביל, והפקיד אותה בידיו

טירת שפילברק כמקום מושבם של המארקגראפים המוראביים במאה ה-14, מבט מצפון מזרח, 2017. פטר ואןרצ'קה, אָלֶש נֶבֶרְטִיל

מקום מושבו של המארקגראף המוראבי

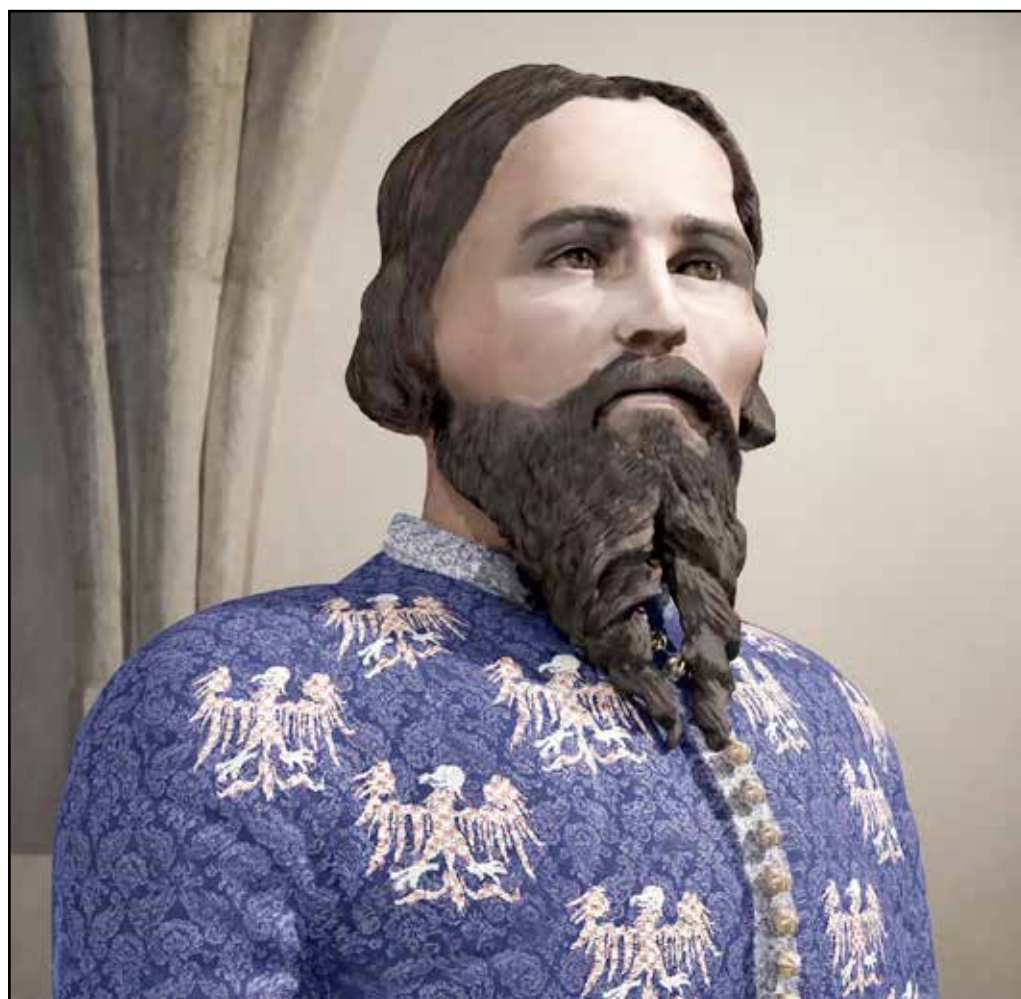
ההוסיטים, וביניהן גם במלחמה בין המלך הצ'כי יינדרז'י (ג'ורג') מפודייבראדי לבין המלך ההונגרי מת'אש הראשון. בשנים שלאחר מכן, ירדה חשיבותה הצבאית של הטירה ויחד איתה גם עניינם של השליטים בתחזוקתה. בשנת 1560 עברה שפילברק לידי העיר ברנו. הטירה נוהלה על ידי פקיד עירייה והוצבה בה יחידה צבאית קטנה. כתוצאה ממצבה הרעוע, נשרפה הטירה כליל בשנת 1578.

במאה ה-14 ובתחילת המאה ה-15 שימשה שפילברק כמקום מושבם של המארקגראפים המוראביים לבית לוקסמבורג. בראש ובראשונה שכן כאן אחיו הצעיר של קארל הרביעי, יאן יינדרז'יך, אך אישיות חשובה אף יותר הייתה בנו, יוֹשֶׁט לבית לוקסמבורג (ממוראביה), שהתגורר בטירה עד מותו בשנת 1411. יושט היה אחד הפוליטיקאים המוראביים החשובים ביותר, כיוון שבתקופת שלטונו הגיע אף לתואר מלך רומא. לאחר היעלמותו של ענף המארקגראף לבית לוקסמבורג בשנת 1411, החלה הטירה לשמש כמצודה צבאית שנוהלה על ידי פֶּאָרְקֶלְאָפִים**. הטירה מילאה תפקיד זה גם במלחמות

* Markgraf (בגרמנית) - תואר אצולה של אצילים בעלי תפקיד צבאי
** Burggraf (בגרמנית) - שליט מחוז או טירה בימי הביניים

יסודות חשופים חלקית של הטירה מתקופת ימי הביניים – מגדלים בצורה גלילית

הדמייה ממוחשבת של יושב לבית לוקסמבורג, אותה ניתן לראות בתערוכה „מסירה למצודה”

מצודה מחוזית

שפילברק מילאה תפקיד מפתח במהלך מלחמת שלושים השנים. במהלך המרד הבוהמי, כמה מאצילי הנסיכויות המוראביות הצטרפו להתקוממות וכתוצאה מכך, נכלאו כאן בטירה. בעקבות זאת, הוחרמה הטירה מידי העיר בשנת 1621 על ידי פרדיננד השני (1578-1637). בקיץ 1645, שפילברק, תחת פיקודו של ג'ייקוב ג'ורג' אוגילבי (1605-1661), החזיקה מעמד במצור שבדי של שלושה חודשים, למרות מצבה הרעוע והיתרון המספרי הגדול של הכוחות השבדיים אשר כיתרו את הטירה. עובדה זו תרמה משמעותית לתפנית במלחמה.

הקיסר היה מודע לחשיבותה האסטרטגית של שפילברק, ולכן השקיע משאבים רבים בשיפוץ. במהלך מאה השנים הבאות, הטירה נבנתה מחדש בפיקודו של המהנדס הצבאי פֶּיֶר פֶּילִיפּ בֶּשָׂאדֶה רוֹשְׁפִין, והפכה בהדרגה למצודה מרשימה בסגנון בארוקי. בשנות ה-40 של המאה ה-18, נבנתה חומת סוגרים* בשני חפירים צדדיים של הטירה. מערכת חדרים זו נכנסה לדפי היסטוריה בתקופתו של הקיסר יוהאן השני (אשר שלט בשנים 1780-1790) כאחד הצינוקים הקשים ביותר בממלכת הֶבְסְבוּרְג. באמצע המאה ה-18 ריצה בשפילברק קולונל פֶּרְנֶץ פּוֹן טֶרֶנְק את מאסר העולם שנגזר עליו (לא בחומת הסוגרים אלא בבניין שניצב בחפיר האחורי של המצודה), עד למותו בכלא זה.

למרות שהכלא במצודה היה מיועד בעיקר לאסירים פוליטיים שנידונו לשנות מאסר רבות או למאסר עולם, משנות ה-90 של המאה ה-18 הובאו לכאן גם אסירים שניתן להגדירם כאסירים פוליטיים. בסתיו 1795 הובאו לכלא זה 15 אסירים מהתנועה הרבולוציונית אוֹהֶרְסְקִי יֶאקוֹבִין בראשותו של פֶּרְנֶץ קֶאֶזִּינְצִי. סופה של הטירה כמצודה התרחש במהלך ביקורו השני של הקיסר נפוליאון בונפרטה (1769-1821) וכיבושה של העיר ברנו בשנת 1809. נפוליאון הורה למהנדסים צרפתיים להרוס את החלקים האסטרטגיים של שפילברק: להרוס כמה מעוזים (כמו למשל המעוז הדרום-מערבי), למלא בעפר את הבאר המקומית, ולהשמיד את מחסן הנשק, שהיה ממוקם בחצר המרכזית של הטירה. כך, בשנת 1820, נשלל רשמית מעמדה של שפילברק כמצודה.

* מערכת הגנה המורכבת משתי חומות, המחוברות באמצעות קירות חוצצים ליצירת חדרים. חדרים אלו שימשו למספר מטרות כגון אחסון נשק ומגורי חיילים. חדרים אלה גם מולאו לעיתים בעפר, כדי לספק הגנה טובה יותר בתקופות מלחמה.

כיתור הטירה ע"י השבדים 1645-1646. הירונימוס פֶּנוּ באֵייר, האָנס יוֹרְגֵ' זִיסֶר
חלק מציור. הציור המקורי מוצג בתערוכת ברנו שבטירת שפילברק.

סמלו של ג'ייקוב ג'ורג' אוֹגֵילְבִי בחצר המרכזית של טירת שפילברק

i

הערה: תוכלו לקבל מידע נוסף על כיתור העיר ברנו ע"י הכוחות
השבדים בסיור התיירותי „מערכת הביצורים - באַסטיון”.

i

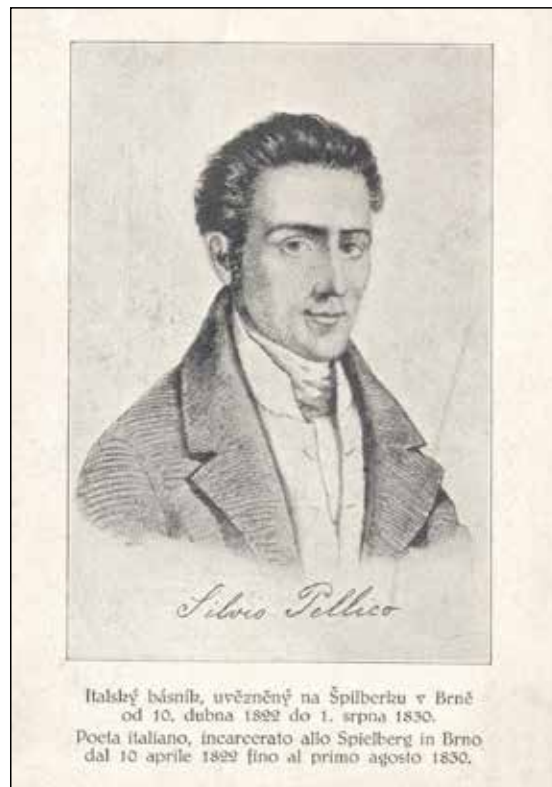
הערה: תוכלו לקבל מידע נוסף על הכליאה בשפילברק בסיור
התיירותי „חומת הסוגרים - בית מאסר”.

כלא העמים

בשנת 1820, נמסרה המצודה לשעבר למינהל האזרחי, ובמשך יותר משלושים שנה שימשה למטרות כליאה. בין האסירים הראשונים (שניתן להתייחס אליהם כאסירים פוליטיים) היו הקרפונארים האיטלקים וחברי תנועת „איטליה הצעירה“, שנכלאו בתחילת שנות ה-20 של המאה ה-19. המפורסם שבהם היה כנראה המשורר סילביו פליקו, שלאחר שחרורו כתב את זיכרונותיו מהכלא בספר „כליאתי“.

קבוצת האסירים הלאומיים הגדולה ביותר (כמעט 200 איש) הייתה של מהפכנים פולניים, וביניהם משתתפי מרד קרקוב נגד השלטון האוסטרי בשנת 1846. כמו פליקו, גם הנריק בוגדנסקי, אחד ממשתתפי מרד קרקוב, תיאר היטב את חוויותיו בכלא שפילברק בספרו „המהפכן הפולני בשפילברק“.

עוד לפני שבוטל הכלא האזרחי על ידי הקיסר פרנץ יוזף הראשון בשנת 1855, אחד מתאי הכלא שימש כמקום כליאתו של הפושע הידוע ואצלב באבינסקי.

סילביו פליקו. גלויה משנות ה-20 של המאה ה-20

שפילברק במהלך תקופת מאסרו של סילביו פליקו, מבט על שפילברק מפארק פֶרְנֵטִישְקוֹב בין השנים 1820-1850. נ. ו. רִיִּים

הערה: תוכלו לקבל מידע נוסף על הכליאה בשפילברק בתערוכה „שפילברק – כלא העמים“.

מחנה למספר צבאות

שפילברק שימשה שוב כמעוז לכוחות צבאיים במהלך כמאה השנים הבאות (1858-1960). הטירה שימשה כמחנה צבאי עם קיבולת של כ-500 חיילים עבור מספר צבאות: הצבא האוסטרו-הונגרי, הצ'כוסלובקי, הגרמני, ולאחר מלחמת העולם השנייה שוב הצ'כוסלובקי.

בשנת 1862 נמסרה שפילברק לידי העיר ברנו, ובמורדות הגבעה שעליה שוכנת הטירה הוקם פארק ציבורי. אחד האירועים החשובים ביותר באותה תקופה, היה ללא ספק פתיחתם לציבור של חומת הסוגרים ומגדל התצפית של שפילברק בשנת 1880. הודות לכך, הפכה חומת הסוגרים לחלק המתוייר ביותר של הטירה, והסיורים המודרכים שבה הם העתיקים ביותר בעיר ברנו.

בשנים הראשונות ובעיקר בתחילת מלחמת העולם השנייה, שימשה שפילברק פעם נוספת למטרות כליאה. בשנים 1939-1941 עברה הטירה שיפוץ משמעותי לשיכון הוורמאכט (כוחות ההגנה הגרמניים). שפילברק הוצגה כטירה מסוג בֶּרְרוּסְקָה של המארקגראפים המוראביים, או ליתר דיוק, כמקום מושבו הפאודלי של המסדר הצבאי הֶסְוִיטְוִי: פרדיגמה לחיילים הגרמניים. ניתן לראות כמה מוצגים מתקופה זו בטירה עד היום.

שפילברק כמחנה צבאי אוסטרו-הונגרי, מבט על האגף המזרחי של הטירה, 1907. יוזף קונצ'פֶלד

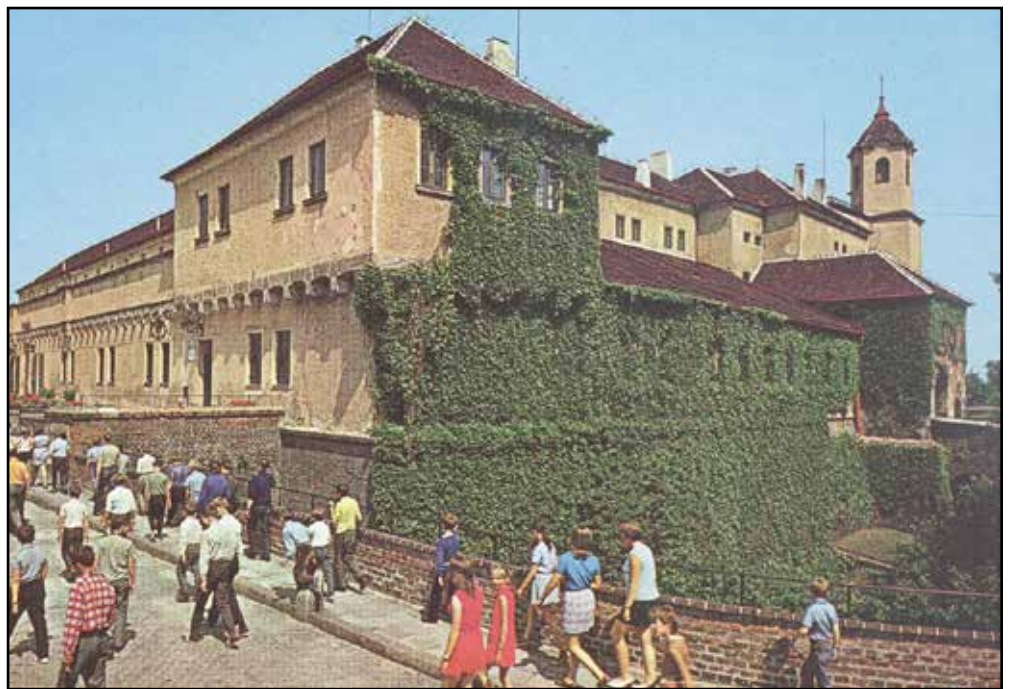

שפילברק כמחנה צבאי של הוורמאכט הגרמני, מבט על האגף המזרחי של הטירה בסביבות שנת 1941. הרפרט אורט (?)

מוזיאון העיר ברנו ואתר התרבות הלאומי

השאיר את הסרתם של רוב תוספות הבנייה שבוצעו על ידי הגרמנים בתקופת מלחמת העולם השנייה. מאז שנות ה-80 של המאה ה-20 נערך בשפילברק שחזור כללי. חלקו הלפני אחרון של השחזור הושלם בשנת 2020, כאשר הסתיים תיקון מאגרי המים במעוז המזרחי והנגשתם, שם גם הוקמה תערוכת „מקדש האבן”.

לאחר מלחמת העולם השנייה, שימשה שפילברק את הצבא הצ'כוסלובקי. בשנת 1960, מוזיאון העיר ברנו עבר לטירה, ובאותה שנה אף פתח את תערוכתו הראשונה. בכך הפכה שפילברק לאתר תרבות לאומי בשנת 1962. החל משנות ה-60 של המאה ה-20 נערכו בשפילברק תיקוני בנייה נוספים, בעיקר לצורכי המוזיאון. תיקונים אלה כללו בין

גלוייה משנות ה-60 של המאה ה-20. שפילברק מהווה מקום מושבו של מוזיאון העיר ברנו משנת 1960.

הגשר נבנה במקום שבו עמד במקור גשר עץ (מתרומם). ניתן למצוא עדות לכך בקורות העץ, אשר ממוקמות בחלק העליון של המעבה. קורות עץ אלה הותקנו כאן במהלך שיפוץ הטירה לשימוש הוורמאקט בשנות ה-40 של המאה ה-20, כדי להדגיש את אופיו הימי-ביניימי של שפילברק.

בזמן שיפוץ הטירה, הוצב מעל הדלת סמל מתחילת המאה ה-18, העשוי מאבן גיר ⁴, המסמל את איחוד בוהמיה ומוראביה תחת שלטון הבסבורג. בסמל מופיע עיט דו-ראשי של קיסר אוסטריה, המחזיק בטפרייו את סמלי הכוח המלכותי: שרביט וחרב. על חזהו הוא נושא מגן חזה ועליו סמלי בוהמיה (אריה) ומוראביה (עיט).

*Zwinger (בגרמנית) - האיזור החיצוני ביותר של המבצר, אשר היה מוקף בחומה נמוכה ושימש כמקום מעבר מוגן לשומרי המבצר

אנו עומדים כעת על גשר שנבנה במאה ה-18, כאשר טירת שפילברק התפתחה והפכה למצודה מרשימה בסגנון בארוקי. בנייתו של הגשר התבצעה בעיקר לשם מטרה מעשית: העברת התותחים הכבדים ממחסן הנשק שעמד בחצר הגדולה, אל החומות ובחזרה.

בתקופה זו נבנה הבניין, שאותו תוכלו לראות משמאלכם ¹, ובו היה ממוקם מקום משכנו של מפקד המצודה. בימי הביניים היה כאן צווינגר* עם חומה. מתקופה זו השתמר גם חרך ירי ². במהלך מלחמת העולם השנייה הוסבו החדרים לחדר אוכל עבור מפקדים שאינם קצינים, ששירתו בחיל המצב המקומי. בשנות ה-60 של המאה ה-20, הותאם חדר האוכל, על ידי האדריכל קמיל פוקס, כדי לשמש כמסעדה ומרתף יינות של העסק הלאומי Interhotel Brno.

ההרחבה ³ בצד ימין מתוארכת למאה ה-18 ושימשה כביתו של כומר הטירה.

העיט של הקיסר האוסטרי בחזית השער הראשי של הטירה

2. השער הראשי של הטירה

הטירה. אלה הן גומחות בקיה, שיכלו לשמש למנוחת חיל המצב של הטירה. הם עשויים מאבן גיר קרינואידית - חומר בנייה טיפוסי לברנו מתקופת ימי הביניים, אשר נחצב בסְטְרָאנסְקָה סְקָאָלָה (Stránská skála). נוכל לראות סוג זה של אבן גיר במספר מקומות לאורך הסיווה.

נעבור כעת דרך השער הראשי של הטירה. השער נבנה בתקופת ימי הביניים ושופץ בשנים מאוחרות יותר. מבנהו הנוכחי מתוארך לשנות ה-40 של המאה ה-20.

משמאלכם תוכלו לראות מבנה בשם סְדִילָה (sedile) ¹ מהמאה ה-13, המזכיר את ההיסטוריה העתיקה ביותר של

3. החצר הקטנה

אנחנו עומדים בחצר הקטנה. בתקופת ימי הביניים הייתה לטירה רק חצר אחת גדולה שממדיה 93 x 53 מטר. החצר נבנתה בצורה מלבנית בעלת יציאות משני צדדים. ממזרח, כלומר מכיוון העיר, היא הייתה מוגנת על ידי מגדל מסיבי בצורת מִנְסְרָה*¹, מגדל עוז** (מגדל מגורים) בגודל 14 x 13 מטר, ובמערב על ידי מגדל גלילי, שנהרס ברבות השנים וקוטרו היה 15 מטר (עובי הקירות עד 3.5 מ'). החלק המזרחי של המצודה בו נבקה, היה

אמור למלא את תפקיד המגורים, והחלק המערבי הייצוגי היה אמור למלא תפקיד תפעולי ועסקי. האגף המרכזי², שניתן לראות מאחוריי, נבנה בשנות ה-30 של המאה ה-19. בנייתו התרחשה בד בבד עם ביטול הכלא בחומת הסוגרים. באותו זמן, הוחלט לבנות אגף חדש בחלק העליון של הטירה, אשר יגדיל את קיבולת הכלא העליון.

* צורה תלת מימדית שבה יש שני בסיסים מצולעים זהים אשר נמצאים בשני מישורים מקבילים, וביניהם מעטפת המורכבת ממקביליות כמספר צלעות הבסיסים (דוגמאות למנסרות הן קובייה ותיבה, אך קיימות גם מנסרות משולשות, מחומשות וכו').

** מצודה שהייתה המבנה המרכזי של מבצרים וטירות בימי הביניים

4. האגף המזרחי

היה להיכנס דרך פתח מפואר , שנבנה גם הוא מאבן גיר קרינואידית, לאזור הייצוגי הראשי של הטירה. פתח חשוף חלקית ⁴ בקומת הקרקע של הטירה מוביל לאולם הגותי, ובו נבקר בעוד רגע.

אנו נכנסים אליו דרך פתח בעל קשת מחודדת שחלקו הדרומי (מימין) נשמר בצורתו המקורית. שאר הפתח שוחזר לאחרונה. כיום, משמש חלל זה לתערוכות קצרות-טווח של מוזיאון העיר ברנו.

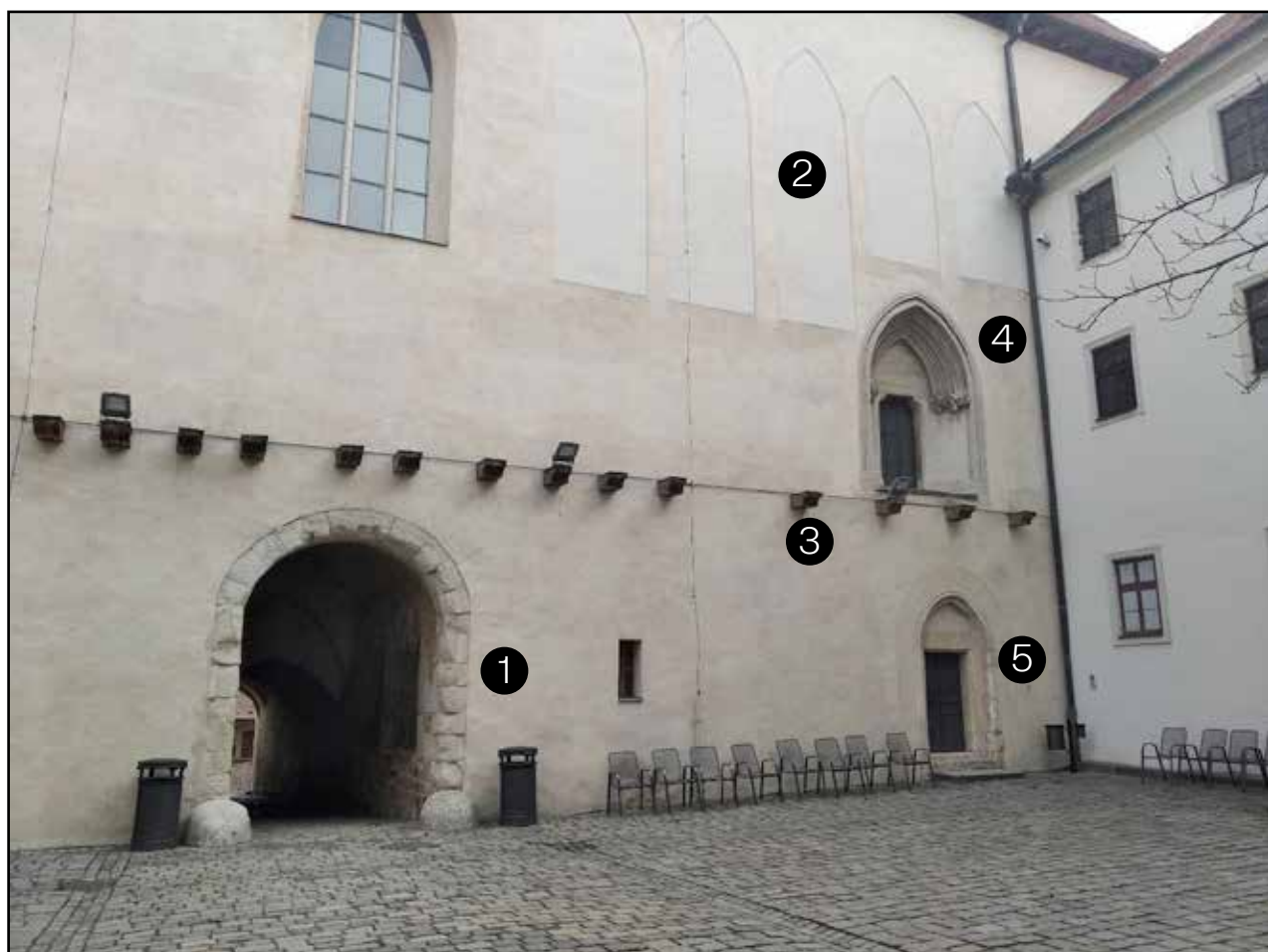
האגף המזרחי של שפילברק הוא החלק היחיד, שהשתמר מחלקה הגותי הגדול יותר של הטירה. באגפים האחרים נותרה רק החומה ההיקפית של הטירה.

את המעבר הגותי המקורי לטירה ¹ כדאי לציין באופן מיוחד.

צורתו הנוכחית של האגף המזרחי היא תוצאה של שחזור האתר בין השנים 1999-2000, שבהן שוחזר המראה הגותי.

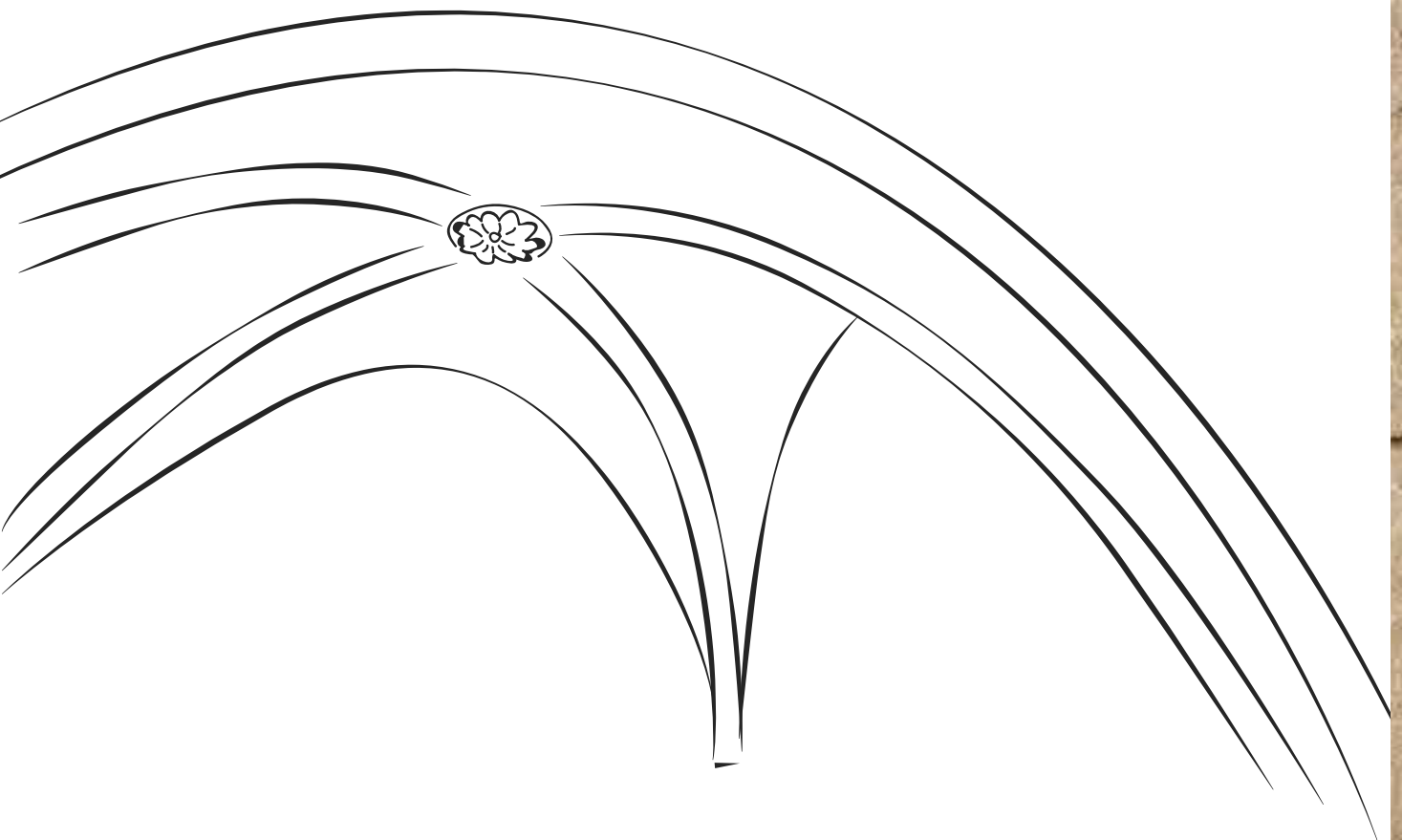
קווי החלונות המרומזים בחזית ² מראים את מיקומם של

החלונות המקוריים. קורות העץ ³ מציינות את מקומה של גלריית העץ (משטח עץ מוגבה) המקורית. מהגלריה ניתן

אנו לא יודעים כמעט כלום על השימוש המקורי בחלל. אחת ההשערות היא שהחלל שימש כקפלה לאנשי הטירה. במהלך תקופת המבצר הבארוקי (במאה ה-18, כאשר פֶּרְנִיץ פון טֶרְנֶק היה כלוא בשפילברק), הוסב חלל זה למטבח עבור חיל המצב. במאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20, הייתה במקום קנטינה עבור חיל המצב המקומי. בשנים 1928-1939 שימש מקום זה את הצבא הצ'כוסלובקי, למטרת הקמת תערוכה של מוזיאון ההתקוממות (מוזיאון הלגינרים).

האולם הגותי הוא אחד החלקים העתיקים ביותר בטירה, והוא גם אחד החדרים הבודדים, שהשתמר כמעט בצורתו המקורית. החלל כולו נבנה במהלך בניית הטירה, בסביבות אמצע המאה ה-13. האולם מחולק לשני חלקים על ידי קשתות כפולות עם עמוד תומך מרכזי. מעלינו, בחלקו העיקרי של האולם, אנו יכולים להבחין בקמרונות הצלעות הצולבים המקוריים ¹, שמתחברים באבני ראשה ², מכוסים בתבליטים של גפנים ועלי אלון. לפנינו נמצאות נישות (פתחים בקיר) מודרניות יותר ³, שבהן היו כנראה מושבי אבן. מראה החלונות המקוריים מזכיר אדן חלון וחלונות עם לוחות שיש המוארים באופן מלאכותי. על הרצפה ניתן לראות העתקים של האריחים המקוריים. כיום, ניתן להיכנס לחדר דרך הפתח הגותי המקורי.

החלל הפתוח המונומנטלי של המבנה. על מנת לחזק את הקירות ההיקפיים, שנשתמרו מתקופת ימי הביניים רק בצורה חלקית, נעשה שימוש בשיטה מודרנית מעניינת, שבה נבנתה שכבת לִבְנִים בצורת קשת פרבולית ¹, שמזכירה באופן סמלי את בנייתו של אולם A במרכז התערוכות של ברנו. החלק הפנימי הנוכחי של מגדל המנסרה יוצר רושם של "אוצר" מוגן היטב, ולכן משמש לתצוגות מוזיאוניות של פריטי אוסף חשובים.

על הרצפה נמצאת מפה של הממלכה הצ'כית ושטחים אחרים שהיו בזמנו תחת שליטתו של פְּרָשְׁמִיֶסְל אוטאקאר השני ². בחלקה העליון של המפה ניתן לראות את סמליו האישיים של השליט. המדינות השונות מסומנות בסמלי המדינות: קְרִינִיזְלָה, קְרִינִיזְלָה, שְׂטִירְיָה, אוסטריה, מוראביה ובוהמיה.

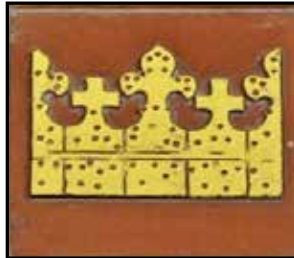
מגדל המנסרה היה חלק חשוב ממערכת ההגנה של סירת שפילברק המקורית בימי הביניים. המבנה המלבני שגודלו 13x14 מטרים, הגן על שער הכניסה המזרחי לסירה ובמקביל, בזכות קירותיו העבים, שימש כמקלט האחרון של מגיני הסירה. בבנייה המקורית של המגדל, היו בו מספר קומות, והחלל נטול החלונות יכול היה להיראות קודר ביותר. יחד עם זאת, בנייה זו הייתה נחוצה למען ביטחונם של תושבי שפילברק.

במהלך הבנייה המחודשת של המצודה בתקופת הבארוק, ניסו למצוא שימוש מעשי לחדרים החשוכים בסירה, שלהם היו קירות עבים במיוחד. בסופו של דבר, הוחלט לבנות מהם תאי כלא, שבהם יִרְצו החיילים המשרתים בשפילברק את עונשם. תאים אלה שימשו בשנים 1939-1940 לאותה מטרה, כאשר הוורמאכט ואנשי הגסטפו השתלטו על שפילברק. התאים במגדל המנסרה לשעבר, שימשו כתאים מבודדים לעצירים, שהיה צורך להפרידם מאסירים אחרים.

במהלך שיפוץ האגף המזרחי של הסירה בשנים 1999-2000, הוחלט לשקם חלקית את שימושו המקורי של מגדל ההגנה. רצפות הבארוק של קומות המגדל הוסרו בכוונה כדי להדגיש את

שלושה מהם ריקים מסמלים. אג'לנד, וינד'יק מארק והעיר פו'רד'נונה. הסיבה לכך היא, שעל פי האנשים העוסקים בהרלדיקה*, שלטי האצולה הצבעוניים של אזורים אלה, מתקופתו של פ'רשמיסל אוטאקאר השני, אינם ידועים. המפה פונה לכיוון דרום, כלומר לרומא, כפי שהיה נהוג באותה תקופה. כיוון המפות כך שהצפון נמצא למעלה התחיל באירופה רק עם התפשטות המצפן במאה ה-14.

עיבוד אמנותי של הסמלים מתקופת שלטונו של פ'רשמיסל אוטאקאר השני, שנעשו בהשראתם של הציצות* בשלטי האצולה של השליט.

מ'רניול'ה

מ'רניול'ה

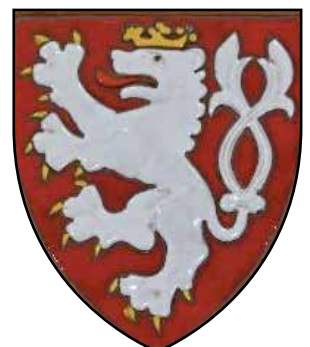
ש'טיר'יה

אוסט'ריה

מוראב'יה

בוהמ'יה

* חלק בשלט האצולה שנמצא מעל לקסדה ולמגן של שלט האצולה. הציצה היא בדרך כלל חיה גדולה כלשהי

על הקיר במגדל המנסרה מוצג אחד מפריטי האוסף המעניינים של המוזיאון. זהו עיט מוראבי מהמחצית הראשונה של המאה ה-18 המגולף מעץ תְּרָזָה. במהלך יצירת העיט נעשה שימוש בפתרון עיצובי מעניין, שבו הנפח הדרוש לגוף העיט, הושג על ידי הרכבתם של כמה חלקי עץ ביחד. הכנפיים מחוברות בבסיס הכתפיים על ידי מערכת של טריזים וברגים. על-פי אופן השימוש בצבעים, ניתן להסיק כי מקור עבודת האמנות הוא בחלל פנימי של אחד הבניינים החשובים בברנו. הפריט שוחזר בשנת 2008 על ידי מְשַׁמֵּר מוזיאון העיר ברנו, יִינְדְּרָז'יף יוֹרְצ'ה.

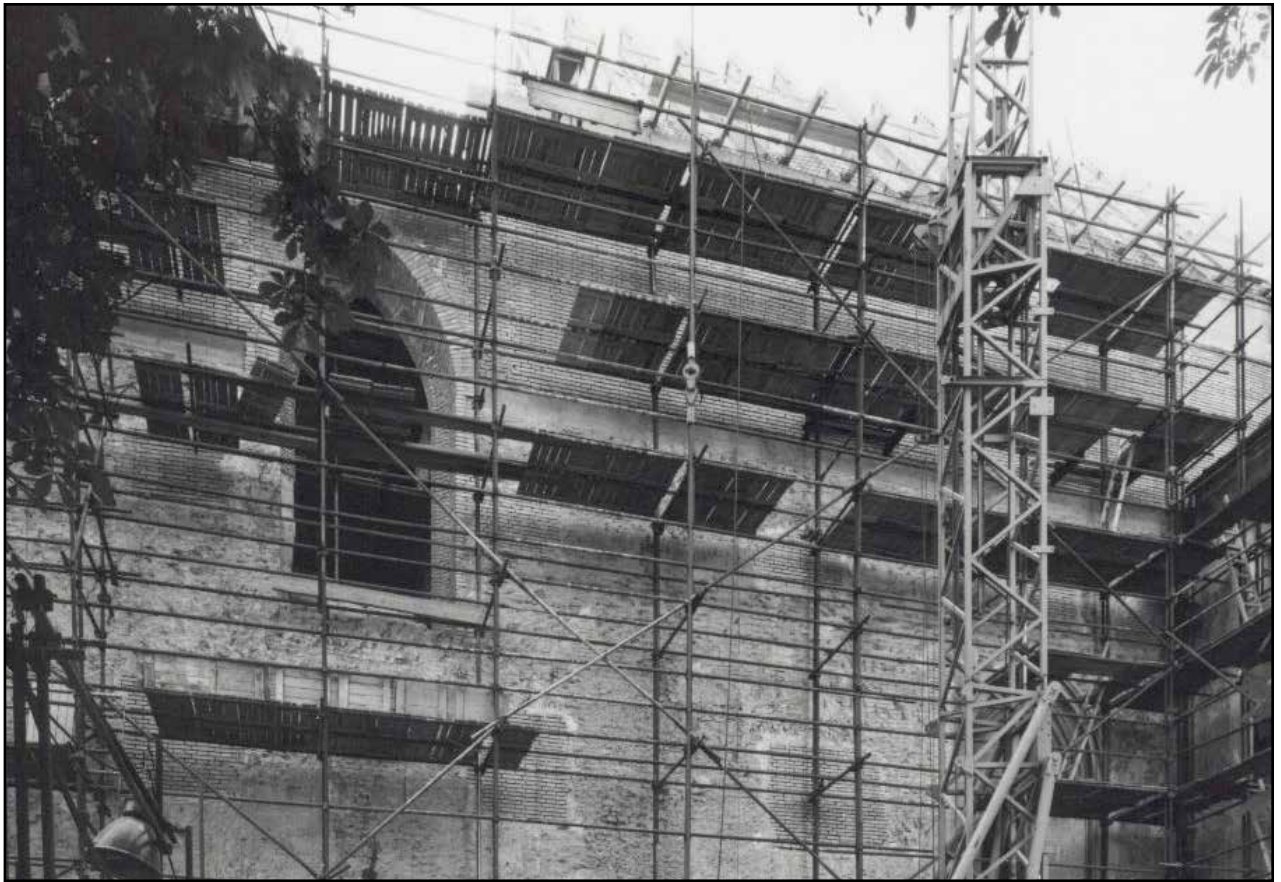
העיט המוראבי

7. החלל אשר מעל לשער הטירה

הקפלה מוזכרת גם במסמך העתיק ביותר על טירת שפילברק, המתוארך ל-4 בספטמבר 1277, שנכתב על ידי פְּרָשְׁמִיסְל אוטאקאר השני בפראג. במסמך זה כתוב: „על מנת שקפלת ברנו שלנו, אשר בנינו וציוונו לקדשה לכבוד יוחנן המטביל המבורך...”

לא ידוע מה היה שימושו המקורי של המבנה מעל השער המזרחי לטירה, כיוון שהדבר לא מוזכר במקורות כתובים, ואף לא התגלה במהלך המחקר של היסטוריית הבנייה בטירה. יחד עם זאת, סביר להניח כי החלל חולק למספר קומות, אם כי, אחת ההשערות היא שנעשה שימוש באולם כפי שהוא נראה כיום, ללא חלוקה אופקית. מדובר בהשערה, שלפיה קפלת הטירה נמצאה במקום זה באחד משלבי הבנייה של הטירה בתקופת ימי הביניים. הכיוון אליו פונה המבנה תומך בהשערה זו, כיוון שהמקום שבו היה יכול להיות ממוקם המזבח, פונה לכיוון מזרח, אחד התנאים לבניית משכן נוצרי. יחד עם זאת, בטירות מימי הביניים, אשר היו ממוקמות לעיתים קרובות בעמדות חשופות, לא היתה לרוב הזדמנות לבנות את הקפלה בכיוון הרצוי. לכן, הכנסייה הורשתה לסטות מהתוכנית שנקבעה, וההנחה שמקום מקודש היה ממוקם בסמוך למגדל המנסרה, אינה ניתנת לאישוש או להפרכה.

במהלך שיפוץ הטירה נמצאה אבן ראשה ¹ במילוי הקמרון, אשר ממוקמת כעת בתוך הקיר. ייתכן כי במקור, תקרת החדר הייתה עם קמרון צולב, בדומה לאולם הגותי בו ביקרנו.

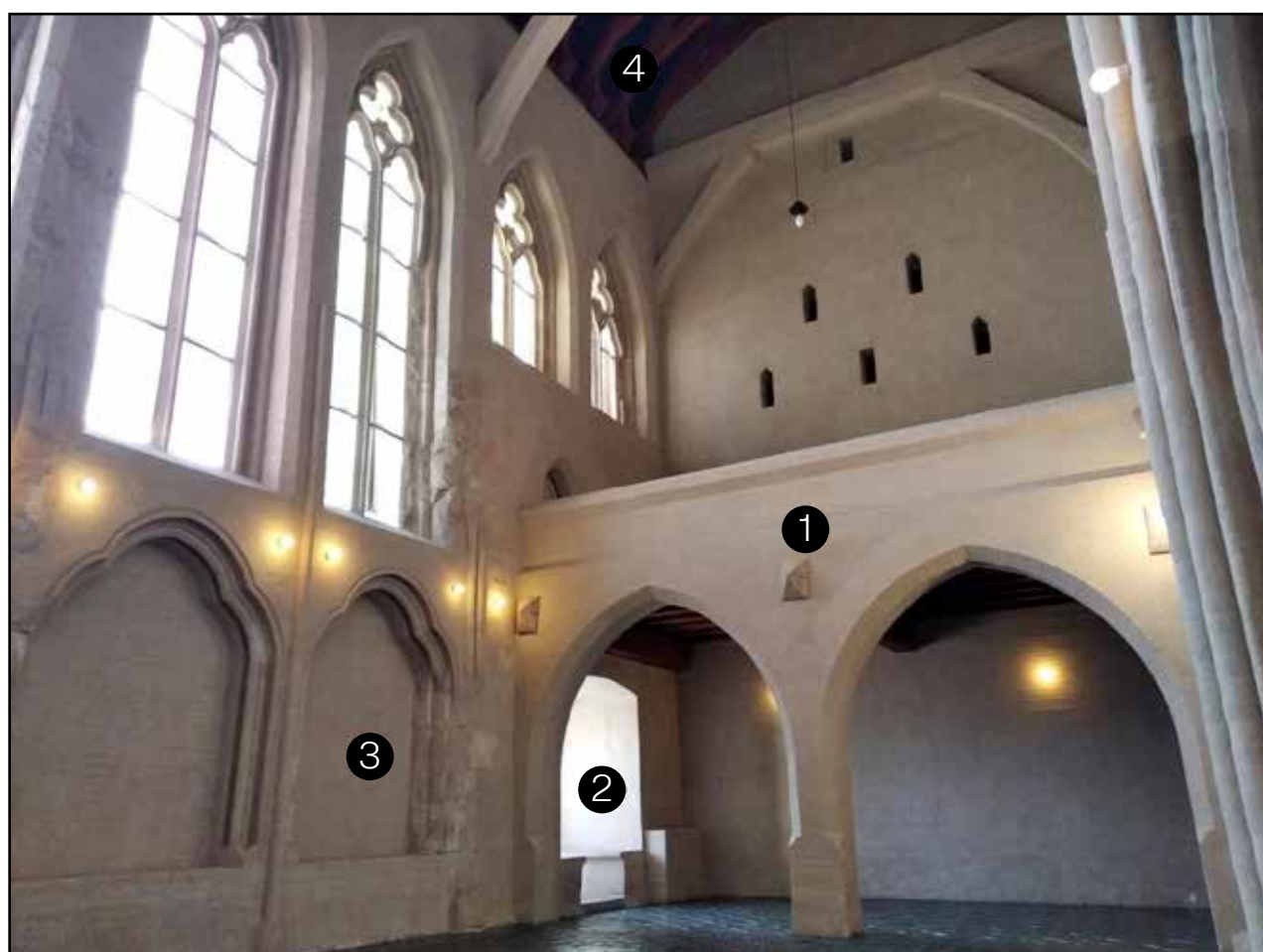
האגף המזרחי של הטירה מכיוון החצר הקטנה במהלך שיפוצו תמונה מהמחצית השנייה של שנות ה-90 של המאה ה-20

8. הקפלה המלכותית

במהלך שחזור הטירה בשנים 1997-2000, הוחלט לחשוף את שרידי הקירות שנשתמרו מתקופת ימי הביניים, ולשחזר את חלקי הבניין החסרים, על-מנת ליצור את צורתה המוגמרת של הקפלה. גלריית המקהלה ¹ נבנתה בחלקו הדרומי של המקום, ומִכְסָה חלון מהתקופה הגותית המוקדמת ומושבים אשר ממוקמים בתוך הקירות ². הקשתות עם מושבי הקירות (סְדִילִיָה) ³ בקירות הארוכים יותר של החלל, שוחזרו אף הן. שחזור הבניין לא כלל את אבן הראשה, ולכן חלל האולם נפתח אנכית עד לקורות הגג ⁴, ובכך מעצים את גודלו של המקום המונומנטלי ביותר בטיירת שפילברק.

„הקפלה המלכותית” הוא חלל חשוב באגף המזרחי. הוא היה מקורה במקור על ידי שני חלקים שונים בגודלם של קמרונות צולבים, ומואר על ידי חלונות גבוהים עם קשתות מחודדות אופייניות. שער הכניסה לקפלה הוא בעל עיצוב מפואר באופן יוצא מהכלל, וניתן לראותו מהחצר הקטנה. ניתן היה להגיע לשער זה מגלריית העץ שהייתה ממוקמת בחצר, ומצוינת כיום על ידי קורות העץ הממוקמים בקירות ההיקפיים של החצר. קיימות שתי השערות לגבי מטרתו הפונקציונלית של חלל זה. ייתכן וחלל זה שימש כאולם הוועידה הראשי, שבו השליט או סגנו קיבלו קהל, אך ייתכן גם שמקום זה אכן היה הקפלה הראשית של הטירה שהוקדשה ליוחנן המטביל.

בְּלֵאֲנָקָה לבית וְלוֹאָה, שברחה לברנו מפני חמותה. היום לא ניתן לקבוע אם בחלק זה של טירת שפילברק התפללו או קיבלו מבקרים, אך הפאר המלכותי מקרין משרידי הארכיטקטורה הגותית של האגף המזרחי שנשתמרו עד עצם היום הזה.

למרות שאיננו יודעים בדיוק מה היו צורתו ומטרתו המקוריים של האולם, סביר להניח שחלל זה היה שייך לחלק המפואר של הטירה, אשר שימש לייצוג בעליו בתקופת ימי הביניים. אין ספק, שבאולם זה בילו את זמנם מלכי צ'כיה ומארגראפים מוראביים כמו יאן יינְדְּרִיֵּךְ, בנו יוֹשֶׁט, פְּרֶשְׁמִיסְל אוטאקאר השני או קארל הרביעי ואשתו הראשונה

חלל הקפלה המלכותית לאחר שיפוץ למטרות הוורמאכט בשנים 1939-1941

חלונות הויטראז' באגף המזרחי של הטירה

גוונים זהובים, כדי להתאים את התוצאה לחשיבות ההיסטורית של האתר. לאחר מכן, הזכוכית לוטשה, הוברקה והותאמה לצורה המדויקת הנדרשת. ניתן לראות בצ'כיה יצירות דומות רק בקפלת זאצלב הקדוש שבכנסיית ויטוס הקדוש, ובקפלה הגותית שבהורשובסקי טין. עבור אמן הזכוכית הנודע סטניסלב ליפנסקי, הייתה זו עבודתו האחרונה, אך למרבה הצער הוא נפטר לפני השלמתה ולא זכה לראותה בזמן הסרת הלוא. העבודה הושלמה אפוא על ידי אשתו ירוסלבה בריקטובה.

התיקון של החלק העתיק ביותר של טירת שפילברק, הלוא הוא האגף המזרחי, הושלם בשנת 2003, כאשר הותקנו חלונות הויטראז' החדשים, שתוכננו על ידי סטניסלב ליפנסקי וירוסלבה בריקטובה.

לא מדובר בחלונות ויטראז' צבעוניים קלאסיים, בהם חלקי הזגוגיות מופרדות על ידי פסי מתכת, אלא בחלונות שבהם כל זגוגית היא בגוונים של צבע אחד בלבד. זכוכית העופרת שבה נעשה שימוש, נצבעה בתחמוצות מיוחדות עד לקבלת

9. טרקלין הרנסנס

החדר נבנה במהלך שיפוץ האגף המזרחי של הטירה שבוצע בשנים 1994-2000. הוא קיבל את שמו „טרקלין הרנסנס” על פי החלון בחדר שהשתמר מתקופה זו, שהוא אגב החלון היחיד מסוגו בטירה. נראה אותו מבחוץ. האלמנטים המקוריים הם משקוף גומחת החלון וכתובות אוֹכְרָה (פיגמנט עם

תחמוצת ברזל) ¹ על המשקוף ². כל שאר חלקי החדר, כולל תקרת העץ ³ וחלקי העץ והזכוכית של החלונות ⁴, הם מבנים מודרניים שנעשו ברוח סגנון הרנסנס. מקור הריהוט ההיסטורי הוא מאוספי מוזיאון העיר ברנו.

הציורים בטרקלין הרנסנס

הקיר הימני:

דיוקנאות הקיסרים יוזף הראשון וקארל השישי

צייר הדיוקנאות הוא האמן סימון ג'יונימה (1655-1731). דיוקנאותיהם של הקיסרים יוזף הראשון וקארל השישי צוירו על ידי ג'יונימה על פי בקשתה של מועצת העיר ברנו, ונועדו לקשט את אולם הישיבות של בית העירייה של ברנו.

יוזף הראשון

(1678 – 1711)

היה קיסר במשך שש שנים בלבד - בשנים 1705-1711. בתקופת שלטונו, הייתה מלחמת הירושה הספרדית בעיצומה. מלחמה זו החלה כתוצאה מסכסוך על ירושת הכתר הספרדי, לאחר שהענף הספרדי של בית הבסבורג נכחד בשנת 1700. הציור של יוזף הראשון הושלם בשנת 1709, ובתחילת אפריל 1711 נפל מעצמו תפוח המלכות מהכתר הקיסרי שבמסגרתו. תושבי ברנו מתייחסים לאירוע זה כנבואה מבשרת רעות, כיוון שב-17 באפריל 1711 מת הקיסר מאבעבועות שחורות בוינה.

קארל השישי

(1685 – 1740)

היה אחיו הצעיר של יוזף הראשון וירש את מקומו לאחר מותו כקיסר האימפריה הרומית הקדושה. הוא היה גם מלך בוהמיה, הונגריה, המארקגראף המוראבי ועוד. בתקופת שלטונו של קארל השישי, הועמקה באר הטיירה לעומק של 112 מטרים, עובדה שהפכה אותה לאחת הבירות העמוקות ביותר בארצות צ'כיה. לאחר השלמת הבאר, הושלם שיפוץ טירת שפילברק והפיכתה למצודה בארוקית מסיבית, המוגנת על ידי מערכת שלמה של מעוזים, חומות וביצורים קדמיים.

יוזף הראשון

קארל השישי

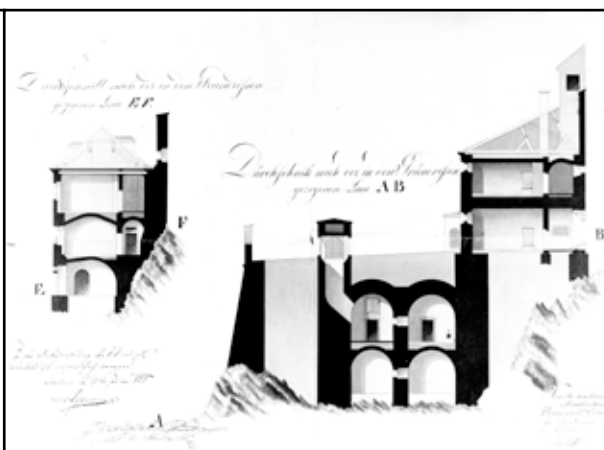
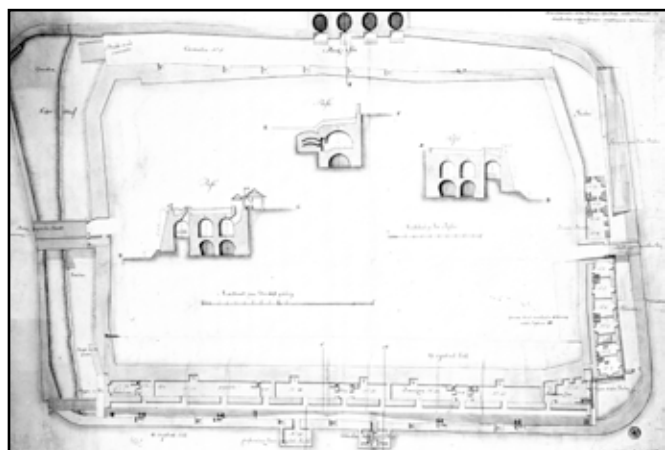
הקיר השמאלי

דיוקנאות מריה תרזה ויוזף השני

צייר לא ידוע.

הכניסה לחומת הסוגרים הצפונית

מריה תרזה

(1717 – 1780)

המלכה השולטת הצ'כית היחידה, הייתה נשואה לדוכס פֶּרְנֶץ שְׁטֶפֶן הראשון מלֹוֹרֶן, אשר הוכתר לקיסר האימפריה הרומית הקדושה בשנת 1745 (ובזכות כך היא מכונה הקיסרית מריה תרזה). בתחילת תקופת שלטונה של מריה תרזה, עמדו שוב שפילברק וברנו בפני סכנת מלחמה ממשית, לאחר מאה שנים של שקט. הפְּרוֹסִים כבשו את אוֹלֹמוֹאוֹץ, והטילו מצור על ברנו ועל שפילברק, אך למרבה המזל הם לא ניסו לתקוף ישירות את העיר והמצודה המבוצרים היטב, ונסוגו באפריל 1742. לאחר מכן הגיע לשפילברק הארכידוכס קארל מלֹוֹרֶן, ולאחר סיורו, החליט כי במצודה תיבנה חומת סוגרים כמקלט לחיל המצב וכמאגר של ציוד צבאי. מריה תרזה נתנה אף היא את ברכתה להחלטה זו. אירוע יוצא דופן שהתרחש לאחר מכן, היה ביקורם של הקיסרית מריה תרזה והקיסר פרנץ שטפן מלורן בברנו בשנת 1748. הזוג הקיסרי, שהתאכסן בארמון דִּיטְרִיכְשְׁטֵין אשר נמצא בככר השוק זֶלְנִי, השתתף בתהלוכה המפוארת של חג הלחם והיין הקדושים, והקיסר יחד עם אחיו קארל מלורן, ביקר גם בשפילברק, שם ראה את ביצוריה החדשים. בשנת 1767, חלתה מריה תרזה באבעבועות שחורות, מחלה שבזמנו גרמה לרוב למוות, ואף השתתפה בטקס המשיחה האחרון. ביולי אותה שנה, כאות שמחה על החלמתה, נערך מעל חומות שפילברק מופע זיקוקים גדול.

קארל השישי

(1741 – 1790)

עלה לשלטון ופעל באופן עצמאי במלוכה ההבסבורגית רק לאחר מות אמו מריה תרזה. כרפורמטור ידוע, הוא התערב גם במערכת המשפט ובתי הסוהר, ובכך השפיע באופן משמעותי גם על שפילברק, מקום שהוא עצמו ביקר בו מספר פעמים. הוא העביר את הכלא בשפילברק לניהול אזרחי, ובנוסף על כך, הסב את חומת הסוגרים, שבה כבר לא היה צורך, ל**כלא צבאי**. ב-3 בספטמבר 1784 הוא בדק באופן אישי את הקומה התחתונה של חומת הסוגרים בשפילברק והורה לבנות שם תאי עץ עבור אסירים שנידונו למאסר עולם. אגדה בדיונית מאוחרת יותר, מספרת סיפור הפוך, שלפיו הוא הסכים להיכלא כאן, ולאחר מכן, בהשפעת חוויה מחרידה זו, החליט לבטל את כלא שפילברק הנורא.

יוזף השני

מריה תרזה

10. הטרסה הדרומית

מעוז התותח נבנה במהלך מלחמת העולם השנייה, בתקופה בה שופצה הטירה על-מנת לשמש כבסיס צבאי בשביל הוורמאכט, כך שתראה שפילברק כמצודה מתקופת הבארוק. המעוז המקורי מהמאה ה-17 פוצץ בשנת 1809 על ידי חיילים צרפתים.

זה עתה נכנסנו לטרסה הדרומית. אנחנו עומדים על גג בנייני הבסיס הצבאי לשעבר, שנבנו באמצע המאה ה-18 (בערך באותה תקופה שבה נבנתה חומת הסוגרים). בתקופת ימי הביניים לא היו כאן מבנים, אלא רק צווינגר* עם חומה. לפנינו ניתן לראות את מעוז התותח ① ומתחתיו ברנו העתיקה עם בזיליקת "עליית מרים הבתולה השמימה" ②. באופק משמאל תוכלו לראות את מגדל AZ לשעבר ③ (כיום מגדל N), הבניין הגבוה ביותר בצ'כיה.

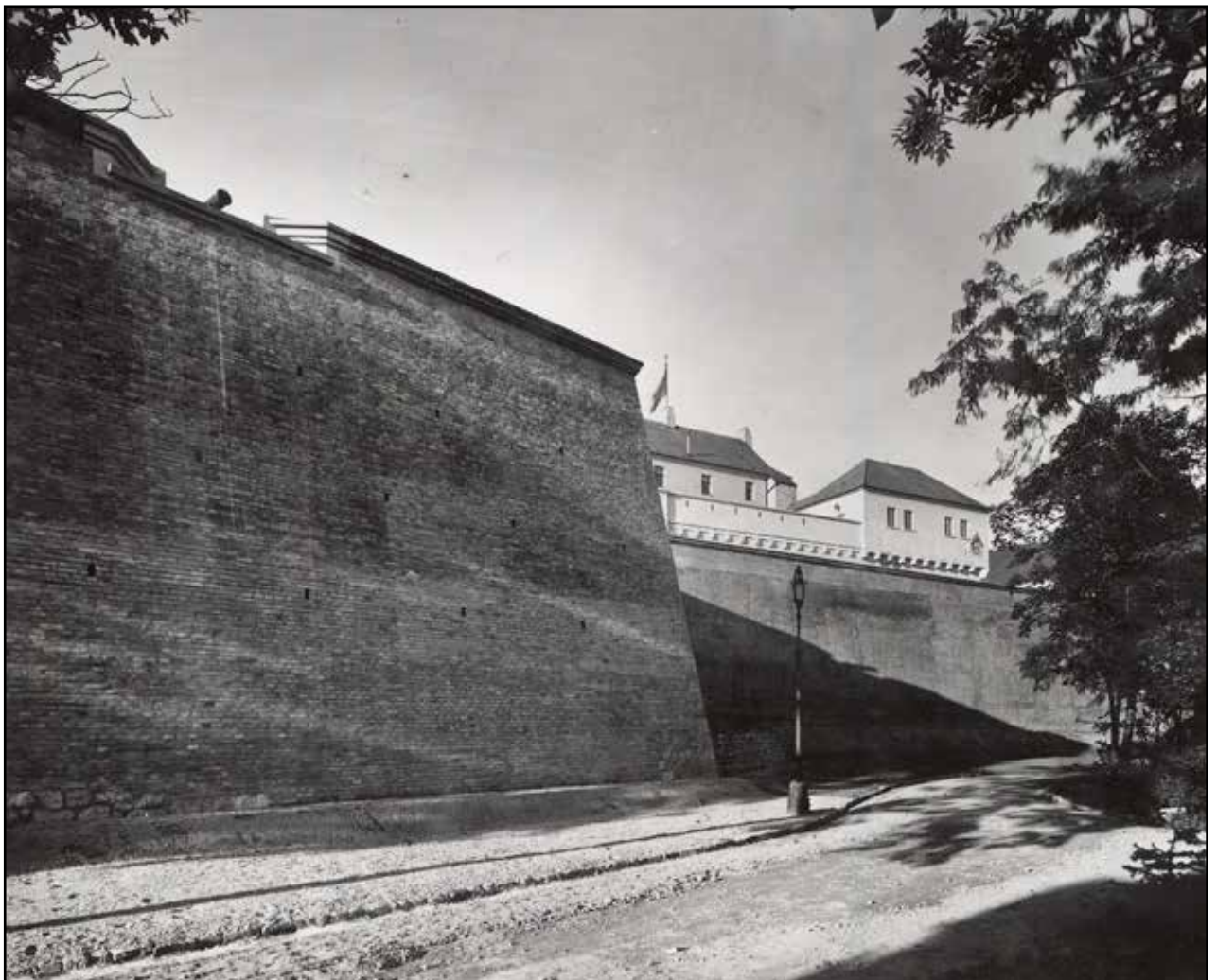
Zwinger* (בגרמנית) - האיזור החיצוני ביותר של המבצר, אשר היה מוקף בחומה נמוכה ושימש כמקום מעבר מוגן לשומרי המבצר

מקום זה גם מוזכר באגדה על "מעוז השטן ממלחמת שלושים השנים". האגדה

„למרות שהגנרל טֹרְסְטֶנסֶן ציפה לכבוש את ברנו תוך שלושה ימים, המציאות הייתה שונה לחלוטין. תושבי ברנו לא ויתרו, גם לאחר שלושה חודשי לחימה. בשלב האחרון של המצור, בייאושם וזעמו הגדולים, צעק: „הלוואי שהשטן ייקח את ברנו הארורה!“ באותו רגע הופיע השטן ואמר: „איך שתרצה, אדוני הגנרל!“, אשמח לעזור לך! אך תהיה חייב לתת לי משהו בתמורה! תהיה חייב להישבע לי בדמך שאחרי הניצחון שלך, נשמותיהם של כל האנשים הארורים האלה, אשר הגנו על ברנו, יהיו שלי“. טֹרְסְטֶנסֶן לא חשב פעמיים, דקר את אצבעו וחתם לשטן בדמו. השטן פשוט צחק והתיישב בפיסוק על כדור התותח הקרוב ביותר. הוא ציווה: „תירה אותי על שפילברק!“. הוא תכנן להשתמש בקרני העזים שלו וביכולות הגיהנום שלו, כדי להרוס את החומות האדירות, וכך לעזור לשבדים לפרוץ למצודה. הוא לא לקח בחשבון שאנשי ברנו הדתיים האדוקים קידשו את ביצורי שפילברק. באותו רגע, כאשר הוא התקרב במהירות עצומה לחומה על כדור התותח שלו, נוצר מסך בלתי חדיר מעל המצודה כולה. השטן החל לצרוח וניסה בכל כוחו לקפוץ מהכדור, אבל מהירותו הייתה כל כך גבוהה, שהוא לא הספיק לקפוץ והתרסק לתוך החומה. כך הוא נשאר תקוע בחומה לנצח והפך לאבן..”

אגדה זו עדיין מונצחת על ידי ראש „השטן“⁴, אשר נמצא בתוך החומה בצידו השמאלי של המעוז מתחת לחלק העליון של החומה. עכשיו נבקר במה שמכונה „קן הסנונית“.

11. הטרסה המזרחית

אנו עומדים על הטרסה המזרחית, על גג האגף המזרחי החיצוני, שנבנה באמצע המאה ה-18. באותה תקופה הייתה כאן דירתו של מפקד המצודה. בתקופת ימי הביניים, לא היו כאן מבנים בכלל, אלא רק צְוִינְגֶּר עם חומה. מאחורינו נמצא המשקוף של חלון הרנסנס, שנמצא בטרקלין הרנסנס, בו ביקרנו במהלך הסיור. מתחתינו נמצא החפיר הקדמי (המזרחי) ❶ ובצדדים חומת הסוגרים.

הבניין ❷ שלפנינו משמש כיום לעבודות אדמיניסטרציה. נמצאים בו משרדים וביניהם גם המשרד הראשי של הנהלת מוזיאון העיר ברנו מאז 1960. הבניין נבנה בשנים 1847-1849 (כלומר, בתקופה שבה השודד וְאַצֶּלְב פְּאַבִּינְסְקִי ריצה את עונשו בשפילברק) לצורך ניהול הכלא המקומי. בתקופת הרפובליקה הצ'כוסלובקית הראשונה (1918-1938), כאשר הטירה שירתה את הצבא הצ'כוסלובקי, שכנו כאן, ככל הנראה, התובע צבאי, ובית המשפט החטיבתי והאוגדתי. במהלך מלחמת העולם השנייה, הוסב המבנה למטרת הצבא הגרמני – היו בו מטבח וחדר אוכל לחיילים.

במקום השער ^③, שנמצא משמאל לבניין המנהלה (שנבנה אף הוא בזמן מלחמת העולם השנייה), עמדה קפלת וולדוֹרף, שנבנתה בשנים 1740-1750 על ידי המושל האזורי, פֶּרְנֵץ אוֹגוסְטִין מוֹלְדוֹרֶף. משמאל לשער נמצאים מבנים ^④ המשמשים כיום את מאבטחי הטירה. במקור שימש מקום זה כבית מפקדת המשמר, והוא נבנה בשנת 1820 לפי הפרויקט של מנהל הבנייה יָאן קוֹנְרַד גֶּרְנֶראַט. מבנים אלה נבנו מחדש בשנים 1847-1850 (והוארכו עד לסוף החומה).

קפלת וולדוֹרף

12. קן הסנונית

בחדר הראשון ניתן להבחין בתנור אריחים ¹ עם מוטיבים מוראביים. הם יוצרו על ידי חברת Angermayer הקיימת עד היום, ואשר נמצאת בעיירה האוסטרית אַבְרֶשְׁוואנְג. מאחורי הדלת הימנית נמצא גרם מדרגות גרינט ספירלי (גם הוא מתקופת מלחמת העולם השנייה) המוביל לקומת הקרקע, שם נמצא חדר האוכל של המש"קים.

בנייתו של בניין זה מתוארכת לתקופה בה שופץ שפילברק על-מנת לשמש כבסיס עבור הצבא הגרמני. באוגוסט 1939, הוטלו משימות התכנון והבנייה על עובדי רשות הבנייה הצבאית של ברנו בממשל הצבאי בבוהמיה ובמוראביה. לרשותו של ראש הרשות, האדריכל המוסמך ויועץ הבנייה הממשלתי נויֶבֶרְט, עמדו שני אדריכלים נוספים - הולֶוֶף ואֶרְוִין פֶרְנֶץ אלכסנדר קוֹמֶה. מכיוון שהיה מדובר בבניין היסטורי, קראו גם לראש המכון למורשת ברנו ומנהל מכון הבנייה ותולדות האמנות באוניברסיטה הטכנית הגרמנית, פרופסור ד"ר קארל פֶרִידְרִיך קוֹן.

קן הסנונית (בגרמנית Schwalbennest) נבנה בשנים 1940-1941 בפינה הדרום-מזרחית של הטירה, והיה אמור לשמש כחדר מועדון לקציני הוֹוֶרְמַאכְט. מטרה זו תואמת את העיצוב האמנותי ואת ריהוט החדר.

תנור אריחים של חברת Angermayer עם פסל של הנסיך יוג'ין מסבוקה מסביבות שנת 1941. הֶרְבֶּרְט אוֹרְט (?)

בחדר השני יש תקרת עץ מצוירת עם קורות עץ בולטות ורצפת פרקט שהורכבה במקור מריבועים, אך הפריט הדומיננטי ביותר הוא תנור אריחים ² עם קישוטים צבעוניים מאותו יצרן כמו התנור בחדר הקודם. על הקרניז העליון של התנור ניצב פסל מיוליקה* של הנסיך יוג'ין מסבוקה ³ (ולכן מכונה החדר לעיתים גם טרקלין הנסיך יוג'ין, ובגרמנית, Prinz - Eugen - Raum). לאחר מלחמת העולם השנייה, קן הסנונית הפך לחלק ממרתף היינות והמסעדה, שנמצאים מתחנינו, ובשנות ה-60 של המאה ה-20 הוא הותאם, על ידי האדריכל קמיל פוקס לשימוש העסקי הלאומי Interhotel Brno.

*Maiolica (באיטלקית) – כלי קרמיקה עם ציורים צבעוניים שהיו נפוצים באיטליה בתקופת הרנסאנס

Muzeum
města Brna

Facebook → @Muzeum.mesta.Brna @Spilberkzije
Instagram → @hrad.spilberk

#hradspilberk #vilatugendhat
#meninskabrana #arnoldovavila

spilberk.cz

